

Το εισιτήριο του Γιάννη Παππά για τη χώρα της ποίησης: Στοά του βιβλίου, 7 Νοεμβρίου 2008

Το εισιτήριο του Γιάννη Παππά για τη χώρα της ποίησης

Κυρίες και κύριοι

Η ποιητική συλλογή *Στην άκρη του ονείρου* είναι η πρώτη του Γιάννη Παππά. Ωστόσο, θα ήταν αναληθές αν λέγαμε ότι ο Παππάς είναι άρτι αφιχθείς, νεοφερμένος δηλαδή, στην ποίηση. Και εξηγώ αμέσως το γιατί.

Ο Γιάννης Παππάς από το 1993 μέχρι το 1999 συνεξέδιδε στην Πάτρα με τον Αντώνη Σκιαθά το λογοτεχνικό περιοδικό Ελί-τροχος. Έχει οργανώσει πολλά συνέδρια και λογοτεχνικές εκδηλώσεις στην Πάτρα, την Αθήνα και αλλού. Έχει δημοσιεύσει κριτικά κείμενα για νεοέλληνες συγγραφείς σε λογοτεχνικά περιοδικά και εφημερίδες. Το 2003 δημιούργησε, και διευθύνει έκτοτε ανελλιπώς, το ηλεκτρονικό λογοτεχνικό και πολιτιστικό περιοδικό Διαπολιτισμός, από τα πρώτα και καλύτερα, και σήμερα βεβαίως ακόμη, ηλεκτρονικά περιοδικά για τη λογοτεχνία. Το 2004 κυκλοφόρησε σε δική του μετάφραση το βιβλίο του Cesare Pavese *Τα ποιήματα* από τις εκδόσεις Printa. Το 2007, στο τεύχος 43 του περιοδικού Πλανόδιον, μετέφρασε μαζί με τον ποιητή Σωτήρη Παστάκα 12 σύγχρονους Ιταλούς ποιητές. Στη συνέχεια μετέφρασε 20 ερωτικά ποιήματα του Ιταλού νομπελίστα ποιητή Eugenio Montale, η έκδοση των οποίων πραγματοποιήθηκε πρόσφατα από τις εκδόσεις του περιοδικού Οδός Πανός.

Όλα αυτά δηλώνουν ότι ο Παππάς δεν ήρθε το 2008 από το πουθενά στην ποίηση, και μάλιστα στην πέμπτη δεκαετία της ζωής του. Αντιθέτως, προετοίμαζαν την έλευση του ποιητή, ο οποίος κυοφορούσε για πολλά χρόνια φαίνεται, μέχρι να γεννήσει αβίαστα, με φυσικό τοκετό κι όχι με καισαρική, δική του ποίηση, που κάθε άλλο παρά πρωτόλεια δείχνει, αν και η συλλογή *Στην άκρη του ονείρου* είναι, όπως είπαμε, η πρώτη του.

Ας περάσουμε λοιπόν στο υπό παρουσίαση βιβλίο. Η συλλογή *Στην άκρη του ονείρου* έχει εκδοθεί με ιδιαίτερα καλαίσθητο τρόπο, στη γνωστή σειρά Ποίησης των Εκδόσεων Μεταίχιμο. Το βιβλίο, το εξώφυλλο του οποίου κοσμεί πίνακας του Claude Monet, όχι τυχαία επιλογή πιστεύω, περιέχει 29 ποιήματα· 29 αυτόνομα ποιήματα, τα οποία όμως συνδέονται μεταξύ τους με ευκρινή ενότητα.

Η συλλογή *Στην άκρη του ονείρου* δομείται, κατά την άποψή μου, πάνω στο τρίγωνο: μνήμη – νοσταλγία – όνειρο, με όλες τις συνδηλώσεις τους και όλα τα συμπαρομαρτούντα.

Η μνήμη για τον Παππά δεν αποτελεί, απ' ότι φαίνεται, μια απλή ανάμνηση του παρελθόντος. Συνιστά μια βιωμένη πραγματικότητα, η οποία επιφέρει ισορροπία στις δύστροπες πλευρές του παρόντος. Το χρώμα της μνήμης του Παππά, όχι μόνο δεν έχει ξεραθεί με το πέρασμα των χρόνων, αλλά παραμένει νωπό, ακριβώς γιατί ο ποιητής φροντίζει να το ποτίζει ανελλιπώς.

Η νοσταλγία είναι η κινητήρια δύναμη, ώστε να ζωντανέψει η μνήμη και να πάρει μπρος το όνειρο. «Βρέχει στον ύπνο μου σταγόνες νοσταλγίας», γράφει ο ποιητής, κι αυτό τον κάνει να αισθάνεται, όπως ομολογεί, ότι είναι αλλού. Ο Παππάς είναι ένας ευγενικός νοσταλγός του παρελθόντος του. Όχι μόνο του στενά προσωπικού του παρελθόντος, αλλά και του μικρόκοσμου που αναπτύσσεται γύρω του.

Το όνειρο, μια λέξη που εκτός από τον τίτλο τη συναντούμε πολλές φορές σε αρκετά από τα ποιήματά του, λειτουργεί για τον Παππά με όρους ταξιδιού. Είναι μάλιστα και το μέσο για το ταξίδι, αλλά και ο προορισμός του ταξιδιού.

Ο Παππάς ωστόσο είναι σαφής. Στον τίτλο της συλλογής του αναφέρεται όχι στο όνειρο γενικά, αλλά στην άκρη του ονείρου. Τι σημαίνει άραγε αυτό το: στην άκρη του ονείρου; Γιατί όχι: μέσα στο όνειρο; Μήπως αυτό το στην άκρη υπονοεί ότι ο ποιητής φτάνει ακριβώς μέχρι την άκρη, κοιτάζει μέσα, αλλά δεν μπορεί να μπει; Τι είναι επομένως το όνειρο στην ποίηση του Παππά; Διακινδυνεύοντας μια ερμηνεία αυτού του μοτίβου, αυτού του συμβόλου, θα έλεγα ότι το όνειρο, κατά την εκτίμησή μου, είναι το μέσο για να ταξιδέψει ο ποιητής προς την παιδική ηλικία, και είναι ακόμη η ίδια η παιδική ηλικία, με ό,τι περιλαμβάνει: πρόσωπα, πράγματα, πόλεις, τόπους, οσμές, αισθήσεις, όπου σφόδρα επιθυμεί ο ποιητής να επανακάμψει, όμως φτάνει μέχρι την άκρη, μέχρι τις παρυφές, βλέπει φως, αλλά δεν μπορεί πια να μπει μέσα, διότι ουσιαστικά έχει πλέον απομακρυνθεί από εκεί. Διαβάζουμε στο βιβλίο:

Όμως τη νύχτα πάντα,
στην άκρη του ονείρου,
ένα παιδάκι με ματωμένα γόνατα
παίζει μονάχο του κουτσό
πάνω στο νωπό χώμα της μνήμης.

κι αλλού:

Στην οδό ονείρων κάποτε υπήρχαν χωματένιοι δρόμοι,
Λιβάδια και τρεχούμενα νερά.
Δίπλα παίζαν τα παιδιά την πικρή τους αθωότητα.
Ύστερα από χρόνια της ασφάλτου το φίδι σέρνεται
παντού, σφυρίζοντας.

Και η μνήμη με τις αναμνήσεις της και η νοσταλγία και το όνειρο κινητοποιούνται βράδυ, νύχτα για την ακρίβεια. «Οι αναμνήσεις αρχίζουν το βράδυ» γράφει ο Παππάς στον εναρκτήριο στίχο του πρώτου ποιήματός του. Κι αλλού:

Στον κήπο πίσω από το σπίτι τη νύχτα σκάβοντας
Έφτανε λαχανιασμένος στο όνειρο.

ή

Όταν νυχτώνει, αλητεύει το μυαλό
και ψάχνει να σε βρει.

Όλα λοιπόν για τον ποιητή είναι «μια ανάμνηση στις ρωγμές του μυαλού». Γι' αυτό και θεωρώ ότι τα ποιήματα της συλλογής *Στην άκρη του ονείρου* είναι εν πολλοίς ποιήματα επιστροφής. Ο ποιητής νιώθει έναν διακαή πόθο να επιστρέψει: στις ρίζες, στους τόπους της γενέθλιας γης, στη χαμένη αθωότητα. Νιώθει καταπιεσμένος στο αστικό περιβάλλον της εποχής του, όπου αναγκάζεται να πουλάει κάθε μέρα την ψυχή του. Γράφει ο ίδιος:

Τώρα στην πόλη πια ξεπουλάω τα υπάρχοντά μου σε
υπαίθρια παζάρια

Γνωρίζει όμως καλά ότι μόνο μέχρι το σύνορο μπορεί να φτάσει και ν' αγναντέψει
απλώς μέσα. Δεν έχει καμιά αμφιβολία ότι όλα παίζονται στην άκρη του ονείρου. Γι'
αυτό και ό,τι στο τέλος απομένει δεν είναι παρά η θλίψη για την αδυναμία της
πραγματικής επιστροφής, η πικρή ματαιότητα, η αίσθηση της απώλειας και της
φθοράς, ο οριστικά χαμένος χρόνος.

Όταν επιστρέφεις νύχτα με δροσιά
στους νοτισμένους κάμπους,
το ξέρεις πως τώρα πια κανείς δεν θα σε περιμένει

παραδέχεται με πικρία. Οπότε, το μόνο που απομένει, αντίδοτο στη θλίψη του, είναι
η ποίηση. Ο ποιητής βρίσκει διέξοδο μέσω της ποίησης, που συγγενεύει με το όνειρο,
έστω κι αν αυτή δεν είναι παρά ένα καταφύγιο, που μάλλον ο Παππάς δεν το φθονεί
διόλου, όπως ο αυτόχειρας της Πρέβεζας:

Όταν ο χρόνος όλα θα τα ρημάξει,
τα ποιήματα θα λάμπουν πάνω στην άμμο

γράφει, επαναδημιουργώντας, μέσω της ποίησης, τον παρελθόντα κόσμο.
Θεραπεύει την ποίηση, ώστε, αν και ναυαγός ονείρων, να διατηρεί ακέραιη την πίστη
του, «περιμένοντας το καινούργιο καράβι να περάσει» για ένα νέο ταξίδι προς το
όνειρο, με οδηγό την αγάπη και την ελπίδα. Γιατί όπως λέει,

Μόνο η αγάπη μπορεί να ριγώσει το σκοτάδι με λίγο λευκό,
μόνο η ελπίδα μπορεί να αστράψει λίγο φως.

Ένα άλλο σύμβολο-μοτίβο στην ποίηση του Παππά είναι το ποτάμι, μια λέξη που
απαντά επίσης με μεγάλη συχνότητα στο corpus της συλλογής. Τι είναι όμως το
ποτάμι για τον Παππά; «Τα ποτάμια είναι ο χρόνος που κυλάει» λέει ο ίδιος. Ένα
ποτάμι, όπως γνωρίζουμε, ξεκινάει από κάπου και καταλήγει κάπου. Είναι σαν ένας
δρόμος. «Τα ποτάμια κυλάνε πάντα στη θάλασσα», λέει πάλι ο ίδιος. Από πού
πηγάζουν όμως; Σας διαβάζω το ομότιτλο της συλλογής ποίημα, που αποτελεί,
νομίζω, κλειδί για την αποκωδικοποίηση του συμβόλου, αλλά και ένα κλειδί
ανάγνωσης ολόκληρης της συλλογής:

ΣΤΗΝ ΑΚΡΗ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Τη μια στιγμή ήσουνα στο ποτάμι
Την άλλη στην άκρη του ονείρου.
Βρέθηκες στο κέντρο της μεγάλης πλατείας
Γύρω σου χοροπηδάνε μεταμφιεσμένοι
Είπες: τι κάνω εδώ;
Εγώ μια βόλτα στο ποτάμι πήγαινα.

Το ποτάμι, λοιπόν, είναι ο δρόμος, νομίζω, που οδηγεί τον ποιητή στην άκρη του ονείρου, δηλαδή στην παιδική ηλικία. Να το πω αλλιώς; Το ποτάμι είναι ο δρόμος που συνδέει την ώριμη ζωή με την παιδική ηλικία, κι ακόμη παραπέρα τη γέννηση με το θάνατο:

Τα ποτάμια είναι η μοίρα των ανθρώπων
Που κανένας δεν μπορεί να αλλάξει.

Περνώντας στη μορφολογία της συλλογής, θα έλεγα ότι η ποίηση του Παππά είναι απλή και απέριπτη, καθαρή και διάφανη, ακριβολόγος, ανεπιτήδευτη, χωρίς βερμπαλισμούς και λεκτικές εκζητήσεις. Είναι μια ποίηση που, όπως λέει ο Eugenio Montale, «δεν προορίζεται για κανέναν, ούτε για τους άλλους ούτε για κείνον που τη γράφει». Είναι μια ποίηση που απλώς υπάρχει:

Σαν το νερό που βγαίνει από την πυρωμένη πέτρα,
σαν το αηδόني που κελαηδάει μονάχο ολημερίς στο δάσος.

Η γραφή του Παππά, παλλόμενη από έναν υποδόριο και διακριτικό ερωτισμό, συν-κινεί τον αναγνώστη, καθώς αναφέρεται, και μάλιστα μ' έναν ιδιαίτερο τρόπο, σε θέματα που, ενώ ξεκινούν από τις προσωπικές εμπειρίες, τα βιώματα και τα συναισθήματα του ποιητή, καταφέρνουν να γίνουν οικουμενικά και να αφορούν τον καθένα.

Ο Γιάννης Παππάς, με τη συλλογή του *Στην άκρη του ονείρου*, έχει εξασφαλίσει το εισιτήριο για τη χώρα της Ποίησης. Με άλλα λόγια, έχει θέσει στέρεες βάσεις για μια ευδόκιμη πορεία. Η ποίηση, όπως είναι γνωστό, είναι ένας αδιάκοπος αγώνας να τιθασεύσουμε τις λέξεις και να κατακτήσουμε το προσωπικό μας ύφος. Ο δρόμος, ούτως ή άλλως, είναι μακρύς και δύσκολος. Εκτιμώ, και το εύχομαι βεβαίως, ότι ο Γιάννης Παππάς θα τον περπατήσει επιτυχώς.

Σας ευχαριστώ.

[Ομιλία που εκφωνήθηκε στη Στοά του βιβλίου, στις 7 Νοεμβρίου 2008,
σε εκδήλωση για την παρουσίαση του βιβλίου *Στην άκρη του ονείρου* του Γιάννη Παππά.
Ομιλητές: Γιώργος Δουατζής, Στάθης Κουτσούνης, Γιώργος Μπλάνας]